

CSENGELE

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés 4
2. Csengele bemutatása 6
3. Örökségünk 16
4. Eltérő karakterű településrészek Csengelén 24
 - Belterület 25*
 - Külterület 28*
 - Természetvédelmi szempontból meghatározó karakterű területek 32*
5. Építészeti útmutató 32
 - Belterület 34*
 - Magasság 34*
 - Tetőhajlásszög 34*
 - Telepítés 35*
 - Színek 36*
 - Kerítések átláthatósága 37*
 - Külterület 38*
 - Épületek elrendezése 38*
 - Tetőídom 39*
 - Fásítás 39*
 - Magasság 40*
 - Növényzet 40*
 - Anyag- és színhasználat 40*
 - Kerítések kiképzése 41*
 - Kertek, parkok, fák 43*
 - Tornácok 46*
 - Ajtók, ablakok 47*
 - Homlokzatképzés, árnyékolás 48*
 - Részletek 50*
6. Mai példák 52
7. Utcák, terek 56
8. Hirdetések, reklámtáblák 58

*„A szülőföld szálai örök
összekötők a tájjal és a
földdel, amiből az ember lett,
és amivé lesz, és nem
szakadhatnak el soha.”*

Fekete István

POLGÁRMESTERI KÖSZÖNTŐ

Nagy szeretettel köszöntöm eme hiánypótló kézikönyv tisztelt Olvasóit!

Igazán megtisztelő számomra, hogy egy ilyen fontos műhöz pár gondolattal jómagam is hozzájárulhatok, valamint örömmel fogadom ennek a kötetnek az elkészültét, hiszen Csengele egyediségét, értékeit, és hagyományait hivatott bemutatni, dokumentálni az utókor számára, amikre büszkék vagyunk. Ezen értékek megőrzése és továbbadása pedig, ha belegondolunk talán az egyik legfontosabb feladatunk!

Eme pár sor megírásakor szembesültem a ténnyel, hogy habár „kistelepülés” vagyunk, mégsem könnyű csupán néhány mondatban összefoglalni az esszenciát, ami Csengelét jellemzi. Habár igaz, hogy csupán 1950 óta számítunk önálló községnek, mégis hosszú évszázadok szükségeltettek ahhoz, hogy mai formájában létezhesen a község.

Polgármesterként büszkén szemlélem Csengele tevékeny mindennapjait, mivel egy igazán ízig-vérig élettel teli közösség vagyunk, akik minden nap dolgoznak egymásért, a közösségért, a jövőnkért. Ez a bámulatos kohézió és összefogás az, ami azzá és olyanná tette kis falunkat amilyenek ma ismerjük, és szeretjük. Ennek köszönhetően pedig szinte évről-évre megújul, fejlődik és szépül az otthonunk. A faluban élő emberek mindenkor e gondolatiság és szilárd elhatározás mentén tesznek Csengele jövőjéért, a haladásért. Az otthonunkért, ahová mindenkor jó hazatérni.

Ennek a közös munkának és elkötelezettségnek a szellemiségében folytatjuk tovább Csengele építését, fejlesztését, amelynek köszönhetően tovább szépül, növekedik egy egységes arculat és képvilág mentén, megteremtve az egyensúlyt a múlt, a jelen és a jövő építményei és fejlesztései között, amelynek kialakításában segít ez a kötet.

Kívánom, hogy eme képekkel illusztrált kézikönyv tanulmányozása minden csengelei lakosban ébresszen büszkeséget, más települések és városok lakóinak, akik ezt a kötetet tanulmányozzák, pedig remélem sikerül átadni azt az életérzést, ami Csengelét jellemezte és jellemezni fogja a jövőben a továbbiakban is!

Kormányos Sándor
Csengele község
polgármestere

BEVEZETÉS

Mit is takar a „településképi arculat” fogalma és miért érdemes vele foglalkozni? A települések lakói a saját képükre formálják környezetüket. E közös „arculat” többet takar, mint ami a fényképezőgéppel megörökíthető valóság: benne van a természet formáló ereje, megnyilatkozik az itt letelepült emberek tarsolyában lévő örökölt és szerzett tudás, sőt a kívülről érkező, olykor szorító, olykor támogató hatások munkája is tetten érhető.

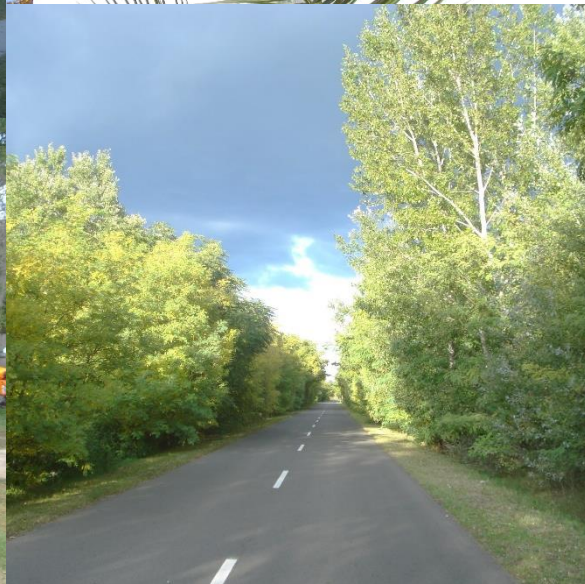
Aki Csengele utcáit és határát járja, lakja, mindennap találkozik ezzel az arculattal, de esetleg nem is tudatosul benne, amit lát. E kézikönyv rávilágít településünk értékeire a szemlélhető környezet bemutatásával. Apróbb és nagyobb eredményeket tár fel, amelyek követésre érdemesek, amikor hozzányúlunk a szűkebb vagy tágabb lakhelyünkhöz: kertet alakítunk, házat építünk, vagy bővítünk, formáljuk a teret, ahol napjainkat töltjük.

Azért fontos a jó példák követése, mert ezzel egyrészt tiszteletünket fejezzük ki elődeink és kortársaink szépségre törekvése iránt, másrészt megalkotjuk saját törekvéseink lenyomatát a minket követőknek.

Joggal kijelenthető, hogy e kézikönyv csak pillanatkép, mivel a település arculata időről időre átalakul, a megörökítés elavul. Olyan nyitott könyvet tart kezében az olvasó, amely arra vár, hogy a gyarapodó szépet és jót befogadja, a hangsúlyokat szükség szerint eltolja a falu közössége számára mérvadó irányba.

A külső szemlélő számára Csengele településképe a szabadság érzését közvetíti. Nyitottak a kapuk, szabad az út, betekinthesők a kertek és udvarok, szélesen elterülnek a rétek.

CSENGELE BEMUTATÁSA

Szent Imre templom

Aki az M5-ös pályán Szeged felé tartva lép be Csongrád megye területére és megáll a Csengelei pihenőhelyen, nem is sejti, milyen közel van a falu belterületéhez. Alig egy kilométerre Ny-ra találhatók a település barátságos, sáttortetős házsorai és szép új temploma.

M5 Csengelei pihenőhely

Móra Ferenc utca

1950-ben született meg Csengele önálló településként a tanyákkal teleszórt tájon, amely előtte bő kétszáz évig Szeged legészakibb fekvésű határrésze volt. A királyi város nehezen jutott a terület tulajdonjogához, mert Kecskemét is igényt tartott az egykori kun pusztára, ahol a török időkben marháit legeltethette.

A kunokig kell visszamennünk az időben a Csengele név magyarázatáért: a Keletről érkező nomád nép nyelvén bozótos, erdős területet jelöl a szó. Kun leszármazottak ma is élnek Csengelén, néhányan nevükben is őrzik hovatartozásukat, van, akinek a konoksága vagy a lovak iránti szeretete árulkodik erről.

Horváth Ferenc régész a csengelei ásatásai kapcsán írott A csengelei kunok ura és népe című, egyszerre szórakoztató és tudományos könyvében tájékoztatja az olvasót a táj egykori képéről:

"A Duna-Tisza köze ugyanis eredendően nem futóhomokos, kopár vidék volt, hanem erdős-bozótos-ligetes puszta. Csak a szarmaták, a népvándorlás-kori avarok, a honfoglaló magyarok, majd végül a kunok nagy tömegben itt összpontosított állatállományának köszönhetően következett be a 'sivatagosodás'. A túllegeltetéssel ugyanis újra meg újra visszavonult az a növényzet, amely a homoktengert addig féken tartotta."

A futóhomokossá vált pusztát örökölték tehát a későbbi tájhasználók, a természetes rétek csak a mélyebb fekvésű, vízjárta helyeken maradtak fenn.

Gyepterület a Baromjárás nevű határrészen a Balástya-Csengelei csatorna mentén

Csengele északi területrésze Nyugat-Kelet irányban elnyúlva Kiskunmajsa határától Kistelekig tart, Délen egy hosszú nyúlvánnyal Balástyaig terjed. Településünk északi határára Kiskunhalas felől érkezik a Dong-ér vize, hogy a közeli Péteri-tó élővilágát táplálja.

Dong-ér – „határfolyó” Petőfiszállás felől.

Lakói közül védelmet élvez többek között az angolnáva, össze nem tévesztendő réti csík

A Péteri-tavat övező vizenyős gyepek átnyúlnak a község területére az ÉK-i határrészben, a Fekete-halom nevű kunhalom környezetében. Itt védett növényeket is megfigyelhetünk.

Az orchideák nemzetségébe tartozó, júniusban lilás színben pompázó, védett mocsári kosbor a leggyakoribb orchideafajunk.

Fotó: www.orszagalbum.hu

Az M5 autópálya falu felőli oldalán, a Kelőpatak és az autópálya között is élnek védett növények. Szikes jellegű gyepek a falu más mélyebb fekvésű vonulataiban is húzódnak, így a Jászszentlászló felé kivezető út mindkét oldalán és a Balástyára vezető csatorna mentén.

Számos értékes állatfaj is kedveli a természetes gyepeket, köztük védett és fokozottan védett fajok példányai is előfordulnak.

A színpompás szalakóta rovarokat és kisebb gerinceseket bőséggel zsákmányolhat a gyepeken. Odvas fákban, de oszlopokon elhelyezett madárházakban is költenek Csengele-szerte.

Fotó: www.termesztar.hu

A csengelei homokpuszta megkötésére ültetett öreg erdőben éles szemű és türelmes madármegfigyelők darázsölyvre akadhatnak, amely nem túl gyakran fordul elő Magyarországon. Piros fejtollakkal ékes fekete harkály is él itt, egyre nagyobb számban, kisebb testű, zöldes színű fajtársával, a zöld küllővel együtt.

Fotó: www.termesztar.hu

Vedres István szegedi főmérnök kezdett erdőt telepíteni Csengelén 1805-ben: két és fél km hosszú, átlagosan 600 méter széles területen csaknem 400 ezer facsemetét ültettek el, köztük tölgyeket is. A hatalmasra nőtt tölgyfák közül sokat kidöntött a néhány éve Csengelén végigsöpő vihar.

Móra Ferenc kedves fái: itt állt úgy harminc évvel ezelőttig a Várostanysa épülete, melyben az író az Aranykoporsó című regényén dolgozott.

Az Alföld talajában előfordulnak réti mészkő képződmények, Csengele területén viszont (a közeli Csólyospáloshoz hasonlóan) felszínre is bukkan a vidéken csak *darázkőnek* nevezett kiváló építőanyag, amit általában a házak alapozásához használtak fel.

A polgármesteri hivatal udvarán lévő melléképület terméskő falazatú.

Réti mészkő kitermelési helyén lévő gödör a belterülettől Kiskunmajsára vezető út Kővágó kanyar nevű szakasza melletti tanyán. A közelében lévő ólat terméskőre alapozták.

A csengelei kultúrtáj ma élénk társuló formája nagyjából 150 éve kezdett kialakulni. 1850-től Szeged város több ütemben kiadta itteni földjeit a környékbeli és távolabbi településekről érkező bérlőknek, akik tanyákon rendezkedtek be. A bérleti viszony 25–30 évre szólt, ezért a tanyaépületeket (lakóház, istálló, pajta, ólak, szén, góré, külső kemence) egyszerű kivitelben, többnyire saját kézzel és a helyben fellelhető anyag (vályog, fa, nád, alapozáshoz néha kő) alkalmazásával építették. A szerény lehetőségek és a rövid távú tervezés ellenére máig megmaradtak és a csengelei tájhoz szorosan hozzátartoznak a tanyák épületcsoportjai.

Tanya a Kiskunmajsa felőli határrészen

A kultúrtáj a szemlélődő számára sokat elárul a tájhasználók szándékairól, tevékenységéről, lehetőségeiről. Miről árulkodik a csengelei táj mai képe?

Először is az erdőtelepítés szükséges lépés volt, hogy megregulázzák az elszabadult futóhomokot.

A Pántlika út átvág a Csengelei erdőn, amelynek telepítését Vedres István szegedi főmérnök indította el 1805-ben.

*A Kiskunmajsával határos földeken az erdő
mindent elborított, a tanyákat is "elnyelte".*

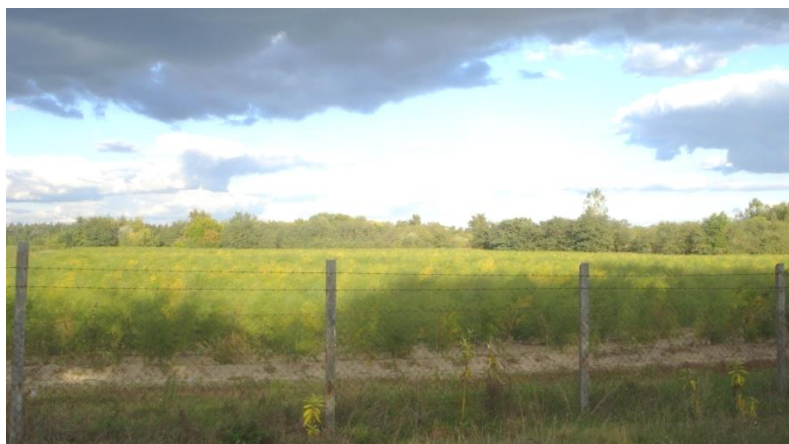

*A feltört pusztán termelésbe fogott földeken
nem könnyű a gazdálkodás:*

*Szabadföldi paprikatermesztés a Kisteleki oldalon
A csengelei talaj nem terem jó minőségű gabonát,
szabadföldön csak az igénytelenebb növények,
vagy a rendszeresen trágyázott ültetvények élnek meg.*

*Spárgaföld az ÉNy-i határrészen – a spárga
kevéske tápanyaggal is beéri, de gyorsan
kizsigereli a talajt. A nyugati határrész sovány
homoktalajain mára szinte kizárólagossá vált a
spárgatermesztés.*

A réthasználat visszaszorult.

Marhák legelnek az északi határrészen – a korábbi évszázadokban 3000 fölötti számban legeltettek marhát a csengelei határban, ami a futóhomokos felszín kialakulásához vezetett. A mai állatlétszám viszont a célszerű mérték alatt marad.

A tanyavilág szívós és átalakulóban van:

Hagyományos szőlőművelés és gyümölcsös a tanya körül – a régebben kedvelt változatos gyümölcsfajták átmentése, újbóli megalapítása hasznos és okos lépés volna.

Lakótanyák a Csengelei erdő mentén és a Kömpöc felé eső határrészen (Vadgerlés) – a külföldiek és a helyi fiatal felnőttek körében is kedvelt a tanya, mint természetközeli lakóhely. Jó volna, ha a tanyai életmód összetett jellegéből, bölcs gazdálkodási rendjéből minél több dolog megmaradna (önfenntartó vagy árutermelő gyümölcs- és zöldségkert, baromfi- és lábasjószág tartás, vegyszer- és hulladékmentesség).

A meglegházi kertészkedés nehézségekkal küzd.

Üvegházgasztdálkodás a Pántlika út mentén – az intenzív hajtatásos kertészetek száma megcsappant a piac telítettsége, a fűtési költségek növekedése és a munkaerőhiány miatt. A gazdák találekonytsága és kitartó szorgalma remélhetőleg utat talál a helyi erőforrások és a piaci rések kihasználásához (biogasztdálkodás, vevői szokásokhoz való alkalmazkodás) és a családi gazdaságok új erőre kapnak.

Legújabbban az üzemszerű szárnyastenyésztés nyer teret.

Szárnyastelep a Csengelei erdő közelében – a víziszárnyasok iránti növekvő keresletre épülő ágazatban a helyi feldolgozás is szerencsésen képviselve van (Kóser vágóhíd).

A belvizek továbbra sem kímélik Csengelét.

A vissza-visszatérő súlyos belvizeket mesterséges csatornák hálózata vezeti el. A kiépítésüket megelőző időkben élő vízfolyása is volt Csengelének. A "Kelőpatak" ma már rendezett medrű csatorna, de a csörgedezése ma is patakra emlékeztet.

Kelőpatak Északra fordul a Dongér felé tartva a róla elnevezett régi iskolánál.

Dongér zsilipje

ÖRÖKSÉGÜNK

A régészetben kicsit is tájékozott embernek Csengeléről a két feltárt Árpád-kori templom jut az eszébe. A Felső-Csengelén 1863-ban egy szélfúvás (Lucza-szél) következtében a Templomdomb nevű homokdombból felszínre bukkant épületmaradványok egy téglalap alakú templom részei voltak, a szentélyt az 1891. évi ásatást vezető Reizner János feltételezése szerint rablók pusztíthatták el. Később a dombot legyalulták és ma már nem fedezhetők fel nyomai sem. A helyszín a Majsai út mellett, a Templomhalmi iskolával átellenben, az út déli oldalán lévő területtel azonosítható.

Az Alsó-Csengelén 1975-ben talált templom a Tatárjárás előtt épült, patkó alakú szentélyzáródással. Hármaskörű erődítmény övezte. A tatárok által elpusztított épület helyébe a 13. század második felében téglalap- és rüti mészkő falazatú, belül idomtégla oszlopokkal tagolt új templomot emeltek. Az ásatást végző Horváth Ferenc útmutatásával a helybéli lakosok egy méter magas kőfalat emeltek a romok fölé és emléktáblával, parkosítással, kerítéssel jelölték meg a helyszínt. Mára megrongálódott az emlékhely, a terméskő falak viszont állják az időt.

Bogárháti templomrom jelenlegi állapotában. Közvetlenül az M5 autópálya mellett található a maradványok a belterülettől hozzávetőleg egy kilométerre DK-re.

Az esendőbb anyagokból – többek között a vályog anyagú, de nagyobb méretű elemekből, úgynevezett hantokból – épült tanyai épületek már csak tulajdonosaik elszánt gondoskodásának köszönhetően maradtak épségben. Általában a régi lakóépületet már csak tárolóként használják, mellé újabb házat emeltek. A tanyaudvar körül a célnak megfelelő elrendezéssel helyezték el a különböző rendeltetésű építményeket. Az udvarra árnyékot adó fát ültettek és a tanyát körül is fásították.

Szokásos épület-elrendezés a tanyaudvaron, szépen megőrzött épületekkel (Petőfiszállás felőli határszél)

Gazdálkodó, lakott tanya az északi határrészben (Balogék tanyája) – a család példamutatóan megőrizte és használja is az eredeti épületeket

A legrégebbi tanyaépületek egyike a Csengelei erdő keleti oldalán – a ház körüli szőlő nem hiányozhat.

Az I. világháború után a harcokban példamutató helytállással résztvevő vitézeknek földet juttatott Szeged városa a csengelei határban, a mai Tisza utca folytatásában lévő Vitéz dűlőben. Néhány vitézi birtokon példaszerű gazdálkodást alakítottak ki. Közülük az egyetlen megmaradt tanyai épületcsoport nem örökíthető meg ebben a könyvben a jelenlegi tulajdonos engedélyének hiányában. Akik látták a több szép régi épületből álló birtokot, tornácos, nádfedelű, szépen helyreállított lakóházakat említenek.

Szerény díszítéssel is szép ez a tanyai lakóház a hibátlan arányoknak és mértéktartó színeknek köszönhetően.

Jellegzetes megoldás az óllal egybeépített kukoricagóré

A nádtető bizonyára nem bírta tovább a viszontagságokat, de a hevenyészett fedéstől eltekintve ez az istálló a hagyományos kialakítási módot jól illusztrálja.

Csengele első iskolaépülete, az "Öreg iskola" (épült 1890-ben) és a később létesült újabb tanterem – a jelenlegi általános iskola udvarán. Egyszerű, sallangmentes a megformálásuk.

A csengelei pusztá 1850-ben megindult haszonbérbe adása a tanyai lakosság számának gyors növekedését eredményezte, amit az 1854-ben megindult vonatközlekedés is elősegített. 1890-ben már 1436 lakost számláltak meg. A Szegedtől távol eső tanyaföldekről bajos volt a gyermekeknek iskolába járni, ezért már 1890-ben megkezdődött a mai iskolaudvaron álló épületben a helyi oktatás.

1897-ben a Templomhalmi, 1908-ban további három, a Kelőpataki, Pántlika úti és a Vadgerlési iskola épült meg vályogtégla alkalmazásával, Szeged város költségén. 1926-ban három iskola mellé egy-egy új tantermet, úgynevezett "kisiskolát" létesítettek a Klebelsberg Kunó által indított állami népiskolai program keretében, tartósabb szerkezettel, téglafalazattal, a jellegzetes idomtégla homlokzatképzéssel

Csengelén minden iskolaépület ma is áll még, egyik sem került romos állapotba (bár a Kelőpataki iskolapár helyreállítási munkáit félbehagyták), de iskolaként csak a Belsőcsengelére telepített épületek működnek a jelenlegi általános iskola udvarán. A többi épület megőrzésének felelőssége ránk, utódokra hárul.

*Első iskolaépítési hullámban,
Szeged városa által létesített
Pántlika úti iskola. Az épület
melletti szőlőtelepítés is a
programhoz tartozott.*

*Szintén az elsők között megépült Vadgerlési (más néven Métélyesi)
iskola (bal oldali kép) és a Templomhalmi iskola (alábbi kép).*

*A Klebelsberg iskolák egyike a
Vadgerlési „kisiskola”.*

A Klebelsberg iskolákon kívül Csengele két világháború közötti polgárosodásának kevés épített emléke maradt meg. Az 1934-ben épült motormalom emeletét lebontották, a földszintet is átépítették. A Csengelei erdőben a Várostanysa és az erdő melletti orvoslakás sincs már meg. A Csengele vasúti megállóhely szép tégalhomlokzatú állomásépülete Kistelek igazgatási területén fekszik. Egyedül a lelkeszlakon és a Sander-féle házon figyelhetjük meg az akkori építészet szimpatikus jegyeit: a fagyálló téglák szakszerű használatát a lábazon és ablakpárkányon, az oromfal díszítését, a nyílászárók finomságait.

Sander-féle ház (épült 1928 körül lakás és üzlet céljára (Deák Ferenc utca 21.)

A római katolikus lelkészlak (1935 körül épült) nyugodt tömegű saroképülete egyike a legszebb csengelei épületeknek. Terméskő lábazat, fagyálló natúrszínű tégladísztésű fehérre festett falak, natúrszínű hód farkú cserépfedés harmóniában van a tájjal, kerttel.

A csengeleieknek az ezredfordulóig nélkülözniük kellett a templomot, amíg egyházi, állami, önkormányzati támogatással, magánszemélyek adományaiból és külföldről érkezett segítséggel 2001-ben át nem adták a Tar Mihály építész által tervezett, környékbeli vállalkozók által megvalósított épületet. Az előtte kibővített térrel a plébánia-épületet is bevonta a kompozícióba a tervező. A bazilikális jellegű elrendezés választotta a belső fényhatások érdekében, azaz a középső, nagy magasságú teret alacsonyabb oldalterekkel támasztotta meg. Az ókeresztény bazilikákhoz hasonlóan harangtorony illeszkedik a főhomlokzat mellé, olaszos hatást, ezzel együtt barátságos megjelenést kölcsönözve az épületnek.

Holo Patrik felvétele

Szent Imre római katolikus templom (2001)

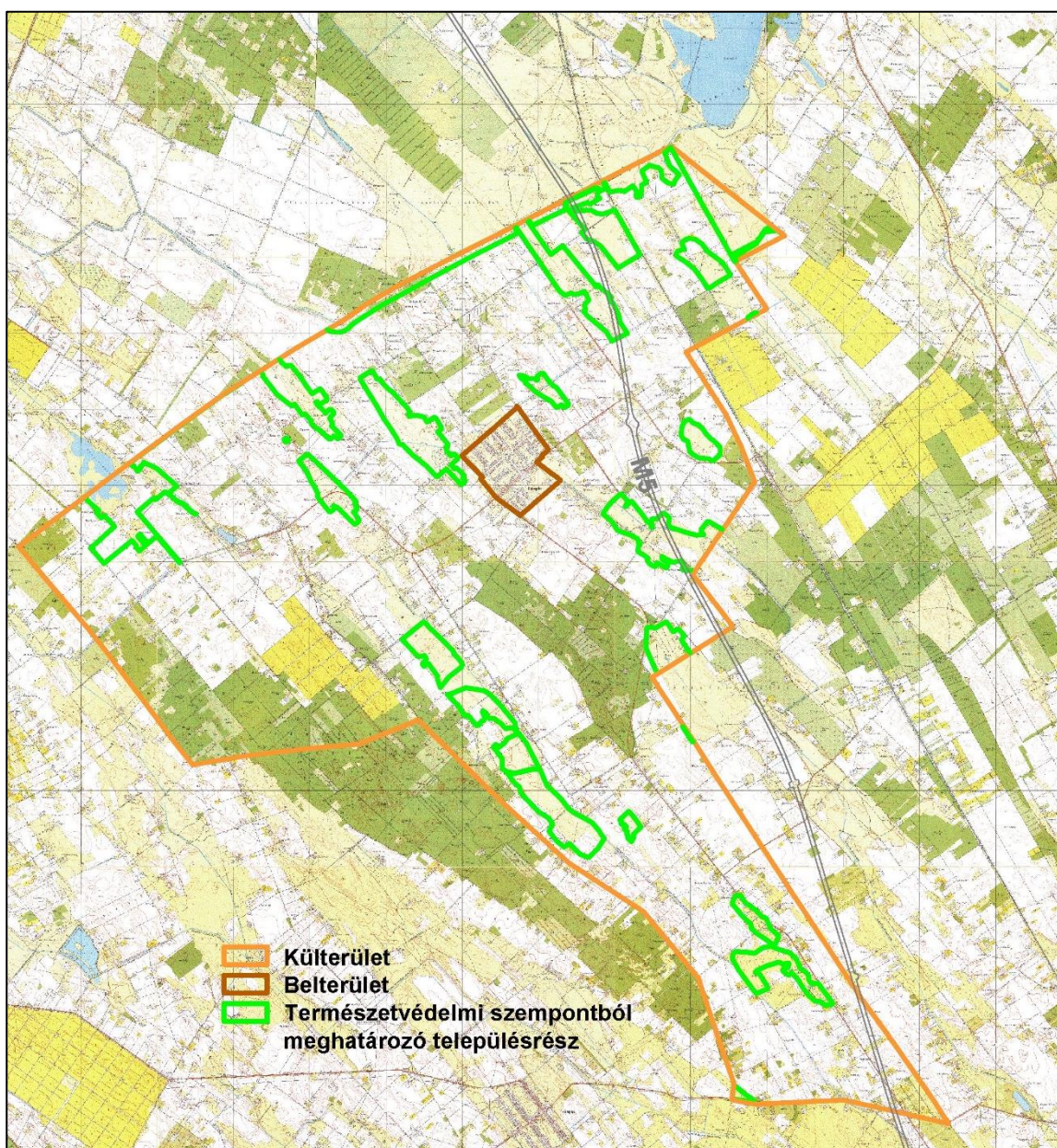
Megszívlelendők az építész, Tar Mihály gondolatai:

'Célom volt, hogy ez az új templom úgy illeszkedjen a magyar tájba, mintha mindig is itt állt volna, a kis emlékpark mellett. Minél zavarosabb a kor, melyben élünk, annál régebbi korokba kell követendő tiszta példákért visszanyúlnunk, ilyenek voltak számomra a román kori templomok, melyek térszervezését a mai kor egyházának elvárásaival kellett kiegészíteni. Az ehhez felhasznált szerkezeteknek és anyagoknak, – ugyancsak a hagyományokat követve – az adott kor lehető legjobbainak, így a legidőtállóbbaknak kell lenniük.'

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

Csengelén a belterület és a külterület alapvetően eltérő településképi karakterű. A településképi követelmények megállapításakor másként kell tekinteni a belterület burkolt útjai mentén sorakozó házakra, mint a többnyire földutas, ritkán lakott külterület építményeire. Nyilvánvaló, hogy előbbi esetében az épített környezet élvez elsőbbséget, utóbbinál viszont a természet és a gazdálkodás kerül előtérbe.

A külterületen belül még meg kell különböztetnünk a fokozott településképi figyelmet igénylő, más kifejezéssel a „Természetvédelmi szempontból meghatározó” karakterű területeket, melyek Csengele esetében többnyire a gazdag élővilágú gyepeket foglalja magában. Három eltérő karakterről beszélhetünk tehát, mindháromra más és más ajánlásokat fogalmaz majd meg az 5. fejezet.

BELTERÜLET

A tanyatelepülésekre jellemző földszintes családi házas beépítés határozza meg a belterület karakterét. Nagyrészt sátortetős, 35 fok körüli hajlásszögű épületek sorakoznak a viszonylag széles utcák mentén. Szinte minden ház előkertes, utcavonalon álló épületeket jószerivel csak az átmenő országút (Deák Ferenc utca) és a rá merőleg másik „fő” utca, a Petőfi utca mentén találunk. Az egyemeletes épületek is beilleszthetők a településképbbe tervezői odafigyeléssel, például elől földszintes házrész legyen, emeletesre csak az udvar felé nőjön, vagy az előkertben faültetéssel oldjuk a nagyobb épülettömeg látványát.

A csengelei ember barátságos környezeté alakítja a ház körüli teret. A burkolattal takarékosan bánt, az autóbejárat legtöbbször gyeperesen hagyja, vagy csak két keréksávot készít. Lugast, gyümölcsfát, virágokat telepít, teraszról, gyerekeknek játszóhelyről gondoskodik. A tanyaudvarra emlékeztet ez az otthonosság.

Megfigyelhetőek a tanyai gyökerek az épületek elrendezésében is. Általában egy melléképület képez háttérter a lakókerthez, hogy elszeparálja a mögötte lévő gazdasági udvartól.

A tetőidomok formája a házépítés korára utal, a falualapítás után az utcával párhuzamos tetőállás volt jellemző, aztán a sátoztetők korszaka következett, a '80-as évektől inkább az utcára merőleges tetőidom volt divatban, legújabbán pedig ismét a kontyolt megoldásokkal találkozunk. A nagyjából egységes tetőhajlásszög és a még mindig elég egyöntetű vörös agyagcserép alkalmazása mellett egyáltalán nem zavaró a tetőidomok változatossága.

Szabadságot lehet adni az építettőnek abban is, hogy a belterületen épülő házat a telek oldalhatárára helyezi-e, vagy mindkét oldalszomszéd felé kertet hagy el. A kétféle beépítési mód (szaknyelven az oldalhatáron álló és a szabadon álló megoldás) vegyesen fordul elő a községben, sokszor észre sem vesszük a váltakozásukat.

Mindkét oldalon kertre néz ez a családi ház, kihasználva az ablakok összes tájolási lehetőségét. A bejáratú ajtó a ház északi oldalára is kerülhet, amely a legkevésbé értékes homlokzat. A nyári hőség idején persze az északra néző helyiségek a legkellemesebbek.

A 30-40 éve épült sátoztetős házak szinte kivétel nélkül a telek oldalhatáran álltak, a szomszéd felé legfeljebb fürdőszoba- vagy kamraablak nézett (alsó képen). Többnyire azokat az újabb építésű családi házakat is az oldalhatáron helyezték el, amelyek keskeny homlokzattal fordulnak az utca felé és hosszabb oldaluk kertre tájolt (bal oldali kép).

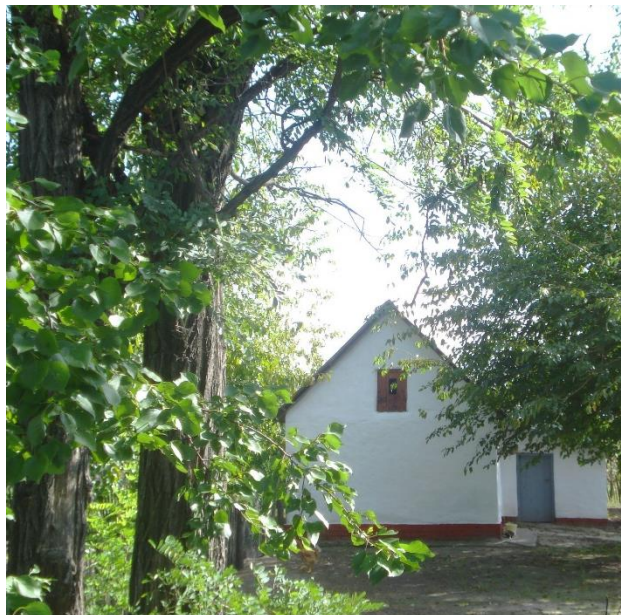
KÜLTERÜLET

A régi szegedi nagyhatárból kivált tanyafalvak közös jellemzője, hogy külterületükön tanyás tájat találunk ma is. Csengelén minden második lakos tanyán él.

Amíg a szövetkezeti gazdálkodás építményei egy-egy majorba koncentráálódnak, addig a tanyák sorba rendeződnek, vagy szétszóródva pettyezik a tájat. Öröndetes, hogy a családi gazdálkodás élő hagyomány településünkön. Az üzemszerű mezőgazdaságnál sokoldalúbb a tanyai gazdaság, minden hasznosul, az állattartás és a növénytermesztés egymásra épül. Ez a forma több ember megélhetését segíti elő, mint a gépesített nagybani gazdálkodás.

Egyesek csak lakni költöznek ki a tanyákra, közülük nem egy külföldről jött. Ez a tanyahasználat is üdvözölhető, hiszen a természetes környezetben, a jó példákat látva előbb-utóbb megéri a kinnélőket a hagyományos életmód és tenniakarás.

Akár hagyományos. akár lakó- vagy hobbitanyáról van is szó, néhány településképi íratlan szabály megszívlelendő.

Fehér falak és vörös agyagcserép alkalmazása adja a legderűsebb tanyaképet.

A tanyaudvart több kisebb épület öleli körül.

Az épületek szerényen a háttérben maradnak, hiszen a külterületen nem az övéké a főszerep, minden a gazdálkodásról és a természetről szól.

Érvényesül a növényzet a tanya körül és az udvart is lombok védik a tűző naptól.

Megfigyelhető a gazda bölcsessége az épületek elrendezésében, azok egymáshoz és az égtájakhoz való igazításában, a terepviszonyok tiszteletben tartásában.

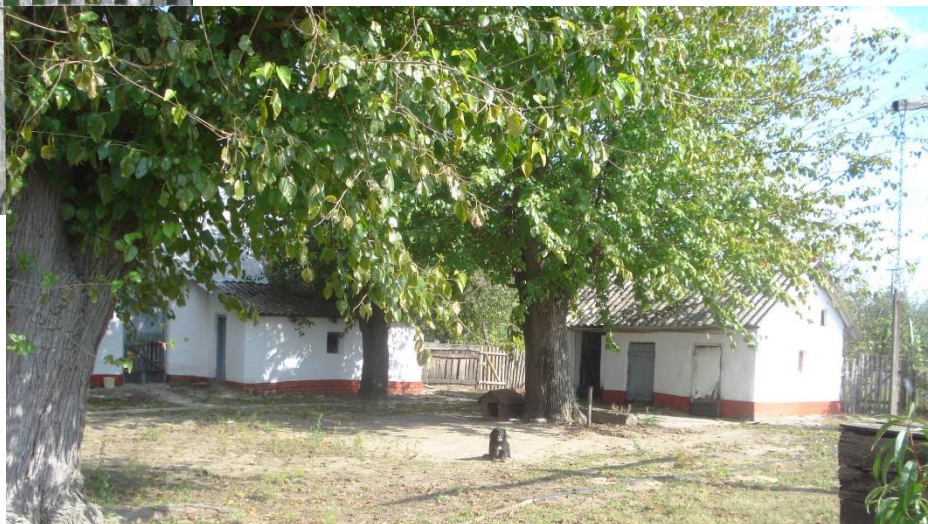

Kellékek egy tanyához:

*Léckerítés, istálló, ól, széna,
gyalogszőlő, eperfa, gémeskút...*

*Házórzó kutya, kisebb-nagyobb
háziállatok...*

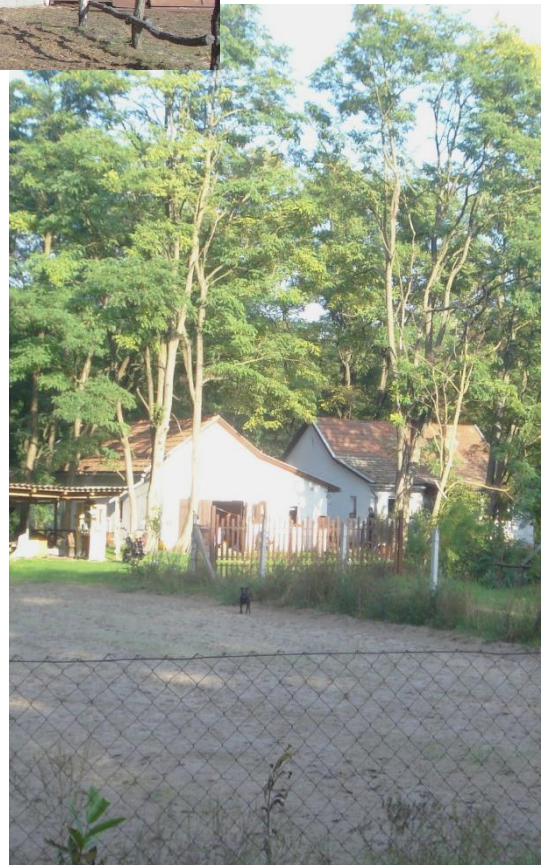

Hasznos melléképítmények a tanyaudvaron.

*A magas törzsű fák
praktikusak, árnyékot
adó lombjuk a tetők
fölött terebélyesedik ki.*

*A más kultúrából érkezők jól megragadják és át is értelmezik a tanyai
környezetet és életformát. A végeredmény üdítő.*

Zártkerteket osztottak ki a belterülettől Északra, Nyugatra és az igazgatási terület DK-i részén, az M5 autópálya Kistelek felőli oldalán.

A kertművelés kikapcsolódást biztosít a kiskert-tulajdonosoknak.

Csengele kevés köztéri feszületeinek egyike a belterülettől Északra.

Hungerit szárnyastelep. Csengelén jó néhány volt szövetkezeti majorban folyik állattartás.

TERMÉSZETVÉDELMI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ KARAKTERŰ TERÜLETEK

Az emberi tevékenység próbára teszi a természetet, nem csak korunkban, de a történelem során többször is túlhasználták, túllegeltették a csengelei pusztát. Mégis van róla némi fogalmunk, hogy miként nézhetett ki vad állapotában, ha megszemléljük természetes állapotú gyepeinket.

Országos védettségű és Natura 2000 terület a Fekete-halomtól Délre húzódó vizenyős gyepek (jobb oldali kép). Az igazgatási területnek ez az ÉK-i háromszöge a Péteri-tó körüli természetvédelmi területnek a Csengelére átnyúló része. A természetvédelmi törvény erejénél fogva védett két kisebb szikes tómaradvány a Petőfiszálás felőli határszélen (alsó kép) és a Baromjárás nevű határrészen. További gyepek húzódnak a mélyebb terepvonulatokban, melyek az országos ökológiai hálózat részei. Épületet egyik területen sem lehet elhelyezni.

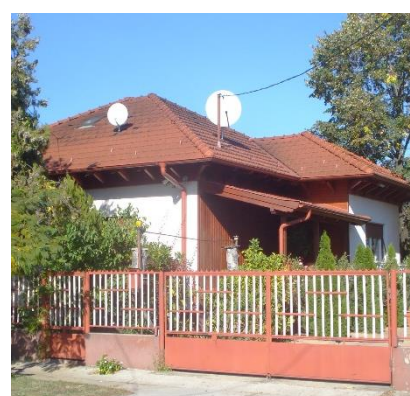
ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Lehet-e válaszolni arra a kérdésre, hogy mit értünk szép településképen vagy építészetben? Nyilván nem, mert még ha volna is ilyen egyértelmű eszménykép, azt különböző korokban és közösségekben másként értelmeznék, saját ízlésükre formálnák az emberek. Talán az az egy biztos, hogy a szép dolgok belülről fakadnak.

Az Örökségünk fejezet a Csengele régebbi időszakaiból egymásra rakodott értékekkel szembesített bennünket, és ha tetszik nekünk ez az örökség, akkor ebből levezethetők a jövőre vonatkozó építészeti, településképi ajánlások. Erre vállakozik ez a fejezet.

Aki a közeljövőben épületet emel, bővít, alakít át, a ház körül kertet rendez, egyszóval környezetet formál, az hasznos tanácsokra találhat a jó megoldásokat és elkerülendő hibákat felvonultató ajánlásokban.

Kormányos Sándor felvétele

BELTERÜLET

MAGASSÁG

Csengelén jellemző a földszintes beépítés, elvértve fordul csak elő emeletes ház. A túl magas épületek beárnyékolhatják a szomszéd telket, megbonthatják a kialakult, egységes utcaképet, zavarhatják az olyan, méltán hangsúlyos magasságú épületek érvényesülését, mint a templom.

TETŐHAJLÁSSZÖG

A kialakult településképben változatos tetőidomokat találunk. Az utcával párhuzamos gerincű nyeregtető, a sáortető, valamint az utcára oromfallal forduló épület egyaránt előfordul és váltakozva sem bántó a megjelenésük.

A tetőhajlásszögben viszont lényeges az egységesség. Kerülendő a túl alacsony (kb. 25 fok alatti) és a túl magas (45 foknál meredekebb) tetőidom.

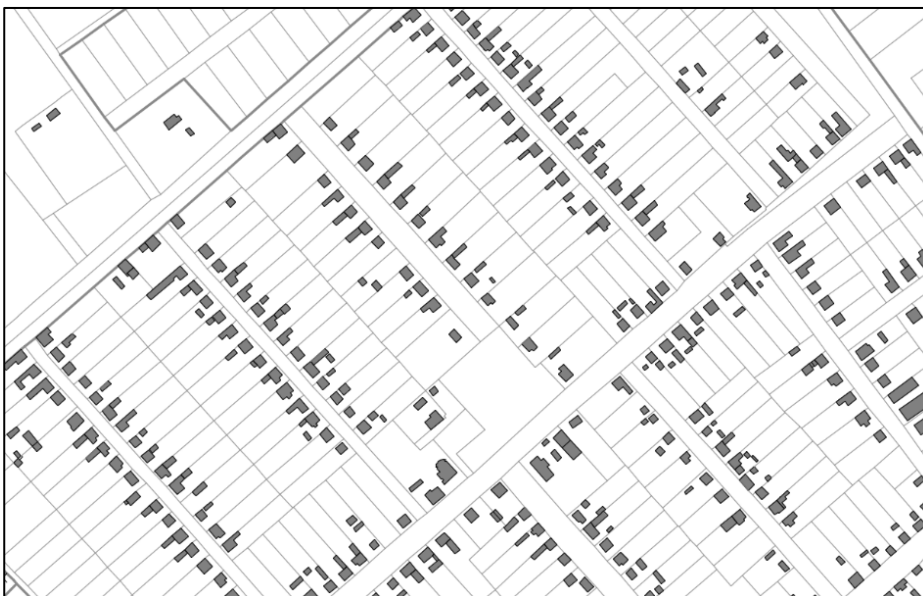
Divatba jött a kertvárosokban az amerikai jellegű családi ház, terjedős alapterülettel, alacsony hajlásszögű, bonyolult tetőidommal. Idegen a megjelenése a magyar falvakban.

TELEPÍTÉS

A csengelei lakóházak telkein az előkert és a hátsókert közötti sávban találjuk az épületeket. Ebben az építési sávban célszerű az összes épületet elhelyezni.

Az építési sávon belül általában több épület létesül egy kis lakóudvart övezve, akár csak a tanyaúdvárokon. Jellemző, hogy a nyárikonyhát, vagy tárolóépület a gazdasági udvar és a lakóudvar közé kerül, így a két udvarrészt elszeparálja. Ez a megoldás előnyös, mert a gazdálkodás és a lakófunkció nem keveredik.

<https://www.bing.com/maps>

A képeken a melléképületek szokásos elrendezése figyelhető meg.

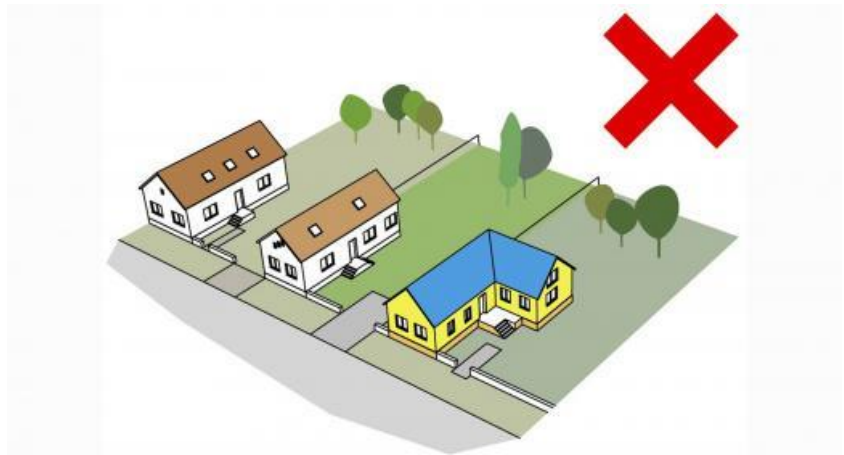
Állami nyilvántartási térképen feltüntetett épületek a belterület északi részén. Közel sem minden meglévő melléképület szerepel a térképen, a beépítési szabályok megalkotását azonban a valós állapotra kell alapozni.

SZÍNEK

A belterületen a kőporozott vakolatok halvány színei fordulnak elő leggyakrabban vörös cseréptetővel.

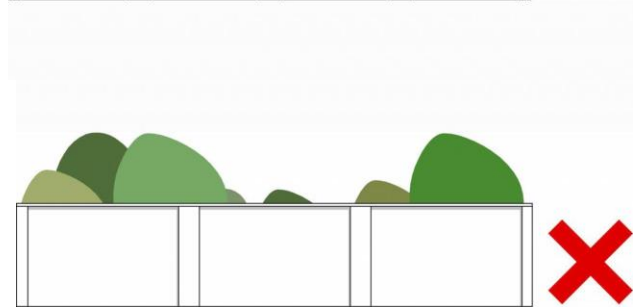
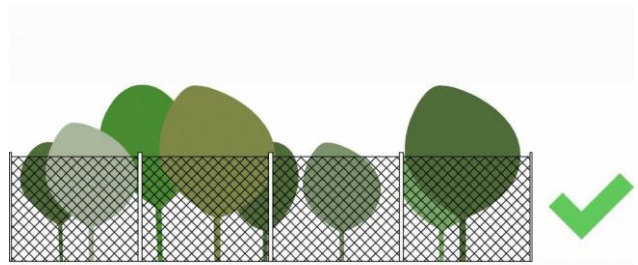
Fehér falszint és natúr téglá díszítést alkalmaztak az 1945 előtt épült házakon. A modern templomon is ezeket a színeket és anyagokat találjuk.

Tartózkodni kell a szokatlan színektől, mert nem illeszkednek be a faluképbe.

KERÍTÉSEK ÁTLÁTHATÓSÁGA

A betekintést engedő, áttört kerítés tekinthető mintának Csengelén. A bezárkózás kevésbé jellemző a falura és lakóira.

Vidám és játékos kerítés-megoldásokkal találkozhatunk. A legbarátságosabbak az alacsony lábazatú léckerítések és az ötletgazdag kovácsoltvas kerítések. A szerényebb dróthálót is „feldobja” a szőlőfuttatás. Az alsó képen ötletes az elektromos kapcsolószekrény elrejtése.

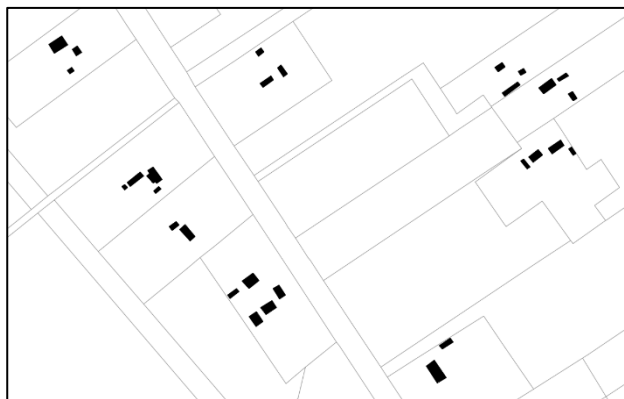
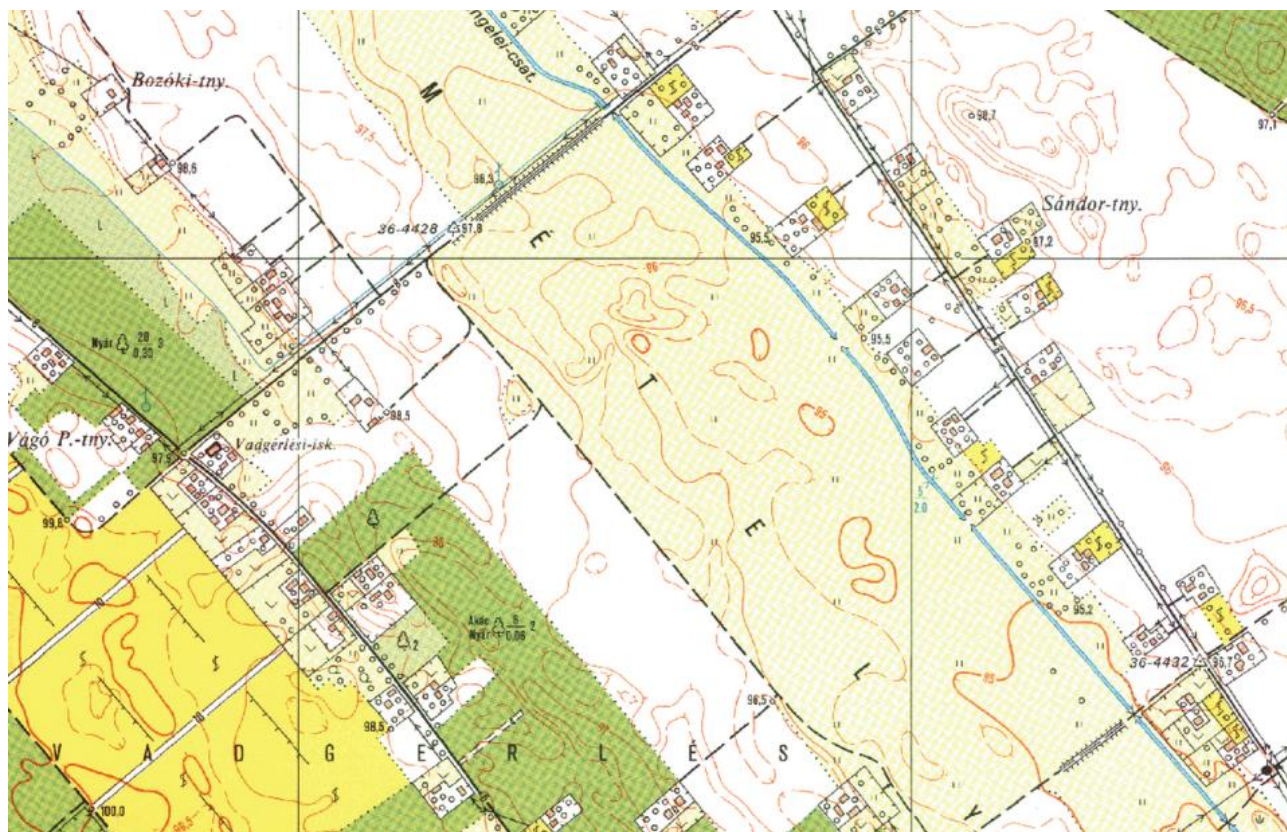
KÜLTERÜLET

ÉPÜLETEK ELRENDEZÉSE

Majorokon és tanyákon a gazdálkodás és a kinnlakás különféle épületei csoportokat alkotnak. Új építéskor inkább több kisebb épületet hozunk létre, mint egy nagyot. Az épületek udvart fogjanak közre, amely a gazdálkodás és a kinnélés legfőbb színtere.

Tanyasorok Métélyes dűlőben

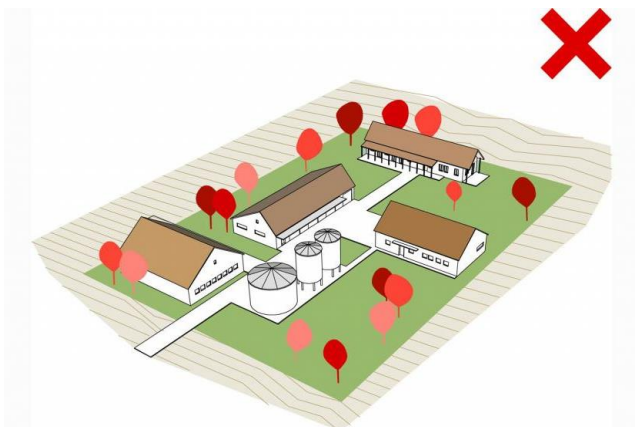
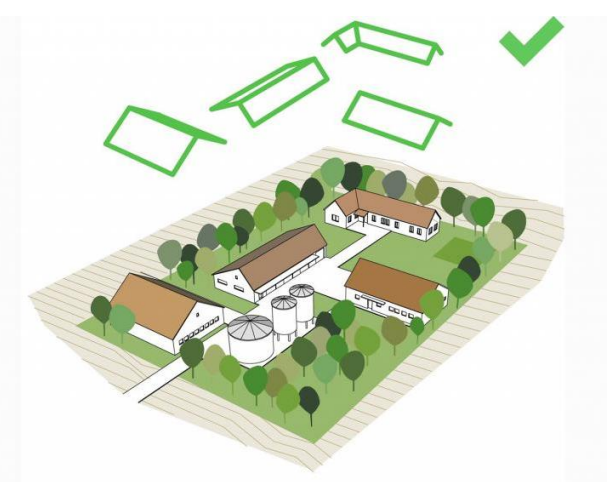
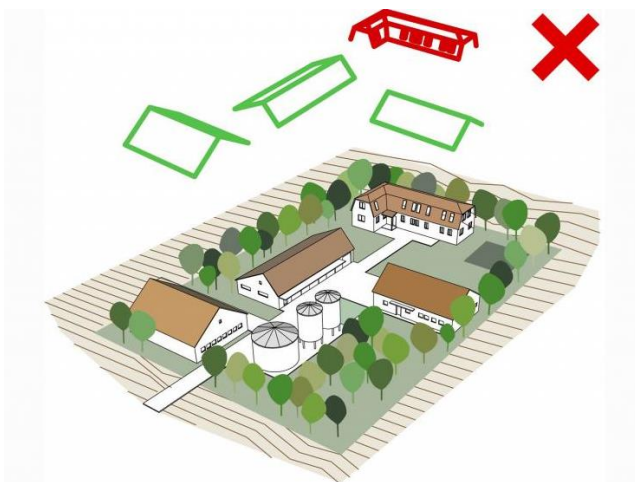
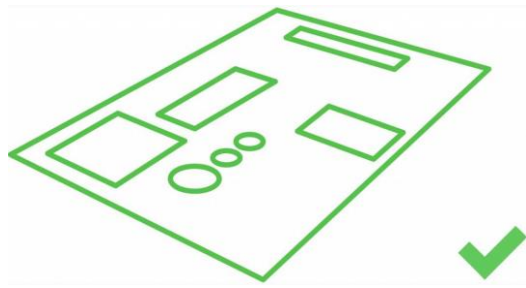
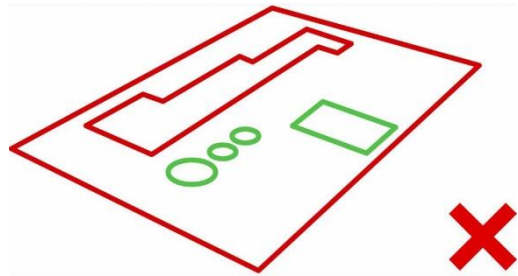

Csak az épületeket mutatja ez a térkép a Balástya-Csengelei csatorna mentén. Minden tanyatelken legalább 2-3 épület áll, általában Észak felől védett udvar körül. A legnagyobb épület külső mérete sem haladja meg a 120-130 négyzetmétert.

Jó, ha a lakó funkció az udvar háttérében marad és a bejáróúthoz a tárolók és színek esnek közel. A kert, szőlő, gyümölcsös legtöbbször az út és az udvar között van telepítve, hogy jól hozzáférhető legyen, a rét és legelő pedig a házak mögött, de a terepszínvonalhoz való bölcs alkalmazkodás fölülírhatja ezt a rendet.

Egybevont funkciók túlzott épülettömeget eredményeznek.

TETŐIDOM

Egyszerű tetőidomokat alkalmazzunk, a hagyományos megoldás a nyeregtető.

FÁFÍTÁS

A tanyát, majort teljesen körül kell fásítani, ez a tájképbe illesztés megszokott és megfelelő módja.

MAGASSÁG

Tanyás telken szinte kivétel nélkül csak földszintes épületek fordulnak elő, ha mégis úgy kívánják a gazdálkodási igények, hogy a megszokott 3-4 méteres magasságot túllépjük, akkor a fák, vagy a többi épület mögé rejtjük az épületet.

NÖVÉNYZET

A tanyaudvar a körülötte ültetett fákkal, bokrokkal együtt illeszkedik be a tájképbe. A tanyahoz vezető utat is szokás fasorral kísélni.

ANYAG- ÉS SZÍNHASZNÁLAT

Aki tanyán él, használjon minél több természetes anyagot és térjen vissza a jól bevált meszeléshez is. Nemcsak a megszokás, hanem a tapasztalat okán is javasolt az átszellőzést, fertőtlenítést, jó illatot biztosító mész alkalmazása. A fehérre meszelt vakolat, a nád- vagy cserépfedés, a fa ablakok, ajtók és kapuk, a léckerítés, megadják a tisztaság, takarékoság és a természetszeretet alaphangját.

KERÍTÉSEK KIKÉPZÉSE

A kerítés célja, hogy elválasszunk egy teret a másiktól. Az utcai kerítés a közterülettől választja el a telket, személy- és vagyonvédelmi szándékkal. A magánélet védelme néha arra készíti a teletulajdonost, hogy zárt kerítést emeljen nem kis költséggel. Csengelén az újabb beépítésű déli belterületrészen fordul elő vakolt téglakerítés, egyébként nyitottak a telkek a betekintésre.

Szerfa oszlopos, alsó lécezésű, vadhálós kerítés a délkeleti határrész en (zártkert)

A helyi lakosok zömmel tanyai gyökerűek, ahol a kerítés a vadkártevőkkel szemben és a baromfi elködorgása ellen óvott elsősorban, a vagyonvédelmet a kutya egészítette ki. A szerfa oszlopok között dróttal egybefogott léckerítést építettek, nincs rajta a behatoló állatok számára kapaszkodó és a lécek elég sűrűn sorakoznak ahhoz, hogy a kisebb testű állatok nem férkőzzenek át rajta (nyúl, baromfi). Amint a fotó is mutatja, teljesen belesimul a természeti környezetbe ez a megoldás.

A belterületre való beköltözés első időszakában sem vitték túlzásba a kerítés-építést a csengeleiek. A képen látható betonoszlopos drótháló önmagában nem szép megoldás, de borostyánnal felfuttatva esztétikus is és hasznos is (a borostyán megköti a levegőben lévő ólomszennyezést).

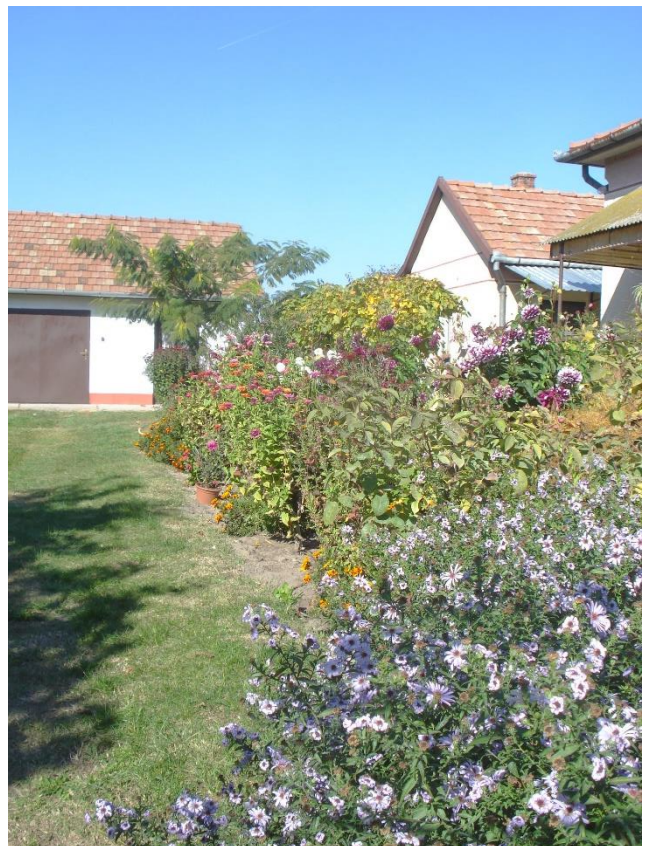

A léckerítések, kovácsoltvas megoldások és élősövények számos szép vagy vidám példáját fedezhetjük fel Csengelén.

KERTEK, PARKOK, FÁK

Csengele kertjei kevésbé műviek, közel állnak a természetes állapothoz. Általában egyszerre mutatósak és hasznosak. Lépten-nyomon tetten érhető a lakosok hozzáértése, mezőgazdaságból szerzett tapasztalata.

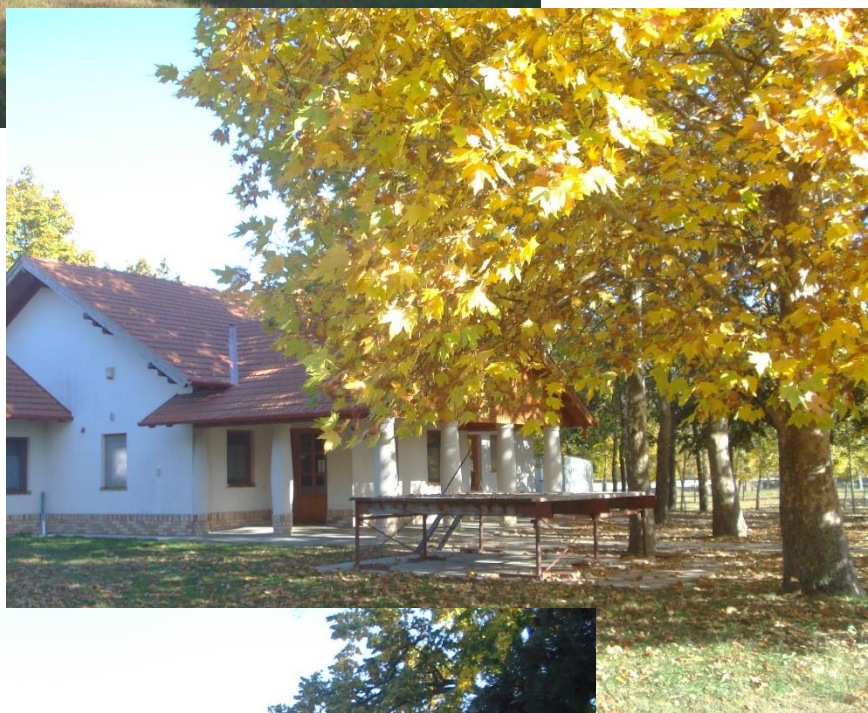

A közparkok is hasonló szemlélettel, ligetes gyepterületekként lettek kialakítva, ahol diót is eszegethet, aki éhes.

Diófa liget az Óvoda és a Faluház mellett

Liget a falu szélén (Kelőpatak utca, rendezvényház telke)

Az utánpótlás fákat is elültették az Óvoda kertjében

A Dongér-őrház udvarán (a főcsatorna és a vasút találkozásánál) hatalmas fűzfa gyönyörködteti a szemet.

Csengele fasorai ritka szép látványt nyújtanak.

TORNÁCOK

Kevés tornác van Csengelén,
de azok általában mutatósak.

AJTÓK, ABLAKOK

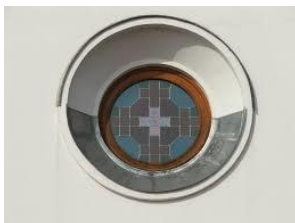
Sander-féle ház ablaka

Ersősarki iskola ablaksora

Öregiskola ablakai (1890)

Szent Imre templom: kapu, szentély kereszt alakú fényablaka, rózsablak

A régi épületek ablakai, ajtói gondos megmunkálással, fából készültek. A műanyag nem vetekedhet tartósságukkal és finom formáikkal.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ÁRNYÉKOLÁS

Vakolt falazat, fagyálló téglapillérek, mellvéd és homlokzat-díszítés – ezek a legbeváltabb hagyományos megoldások a barátságos homlokzatképzésre, amint az Öregiskolán és a Kelőpataki Klebelsberg iskolán megfigyelhetjük. Az épületet lefedő cseréptető a déli homlokzaton lenyúlik a tornác fölé és árnyékot ad a túlzott fellemelegedés ellen.

A régi épületeken megfigyelhető a helyes lábazatképzés: a falsíkból kijebb lépve azt az érzetet kelti, hogy az épület szilárd alapokra támaszkodik. Az ablakok hangsúlyos párkányt kapnak.

Az oromfalak csupasz látványát csonkakonytyolással, eltérő anyaghasználattal oldani lehet.

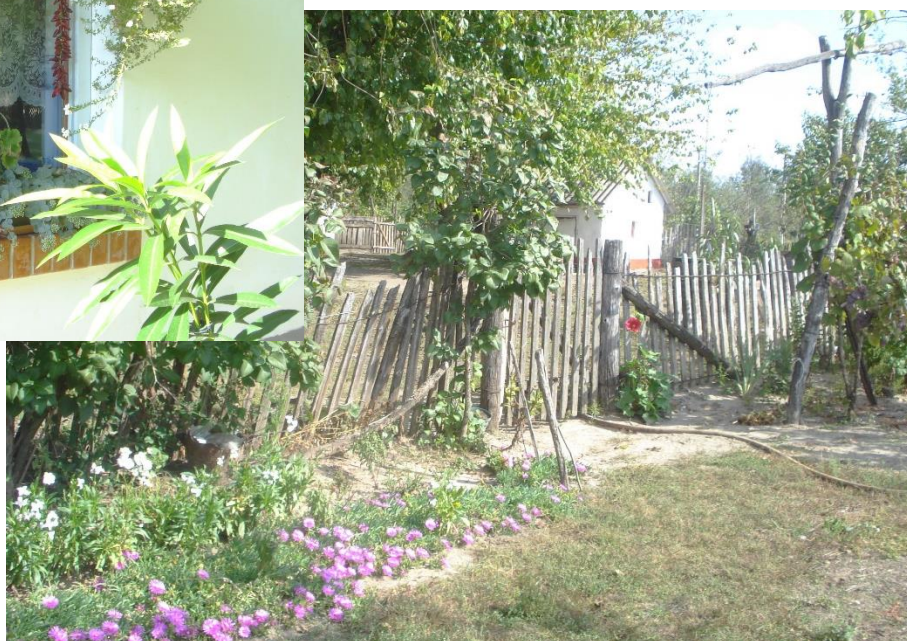
Egyre fontosabb a redőnyök (lehetőleg rejtett redőnyszekrény), ablaktáblák, befuttatások, tetőkinyúlások alkalmazása a tűző déli vagy nyugati napsütésnek kitett homlokzatokon.

RÉSZLETEK

A részletekre érdemes odafigyelni. Kicsiny ötletekkel, egyéni díszítésekkel üzenhetünk a külvilágnak, hogy szeretjük lakóhelyünket.

MAI PÉLDÁK

Az elmúlt években több közösségi célú épület létesült, bővült, vagy újult meg. Az épületek magukon viselik azokat a sajátosságokat, amik Csengele arculatát kedvezően alakította. Például szolgálnak földszintes tömegükkel, vakolt fehér falatattal, vörös agyagcseréppel fedett nyeregtetőikkel, fa nyílászáróikkal, tornácukkal, kiugró téglalábazatukkal, árnyékolási megoldásaikkal. Egy-egy építészeti ötlet sajátos megjelenést kölcsönöz a háznak, mint ezeken a képeken a tornácoszlopok kihasasodó formája, az oromzat deszkaborítása, vagy a megfaragott szarufák.

Az épület-vagyonnal takarékosan bánt a község, az intézmények a régebbi épületek felújításával, bővítésével kaptak otthont.

Az intézményekhez hasonlóan a családi házak és a tanyaépületek is szinte kivétel nélkül felújítás révén nyerték el barátságos külsejüket.

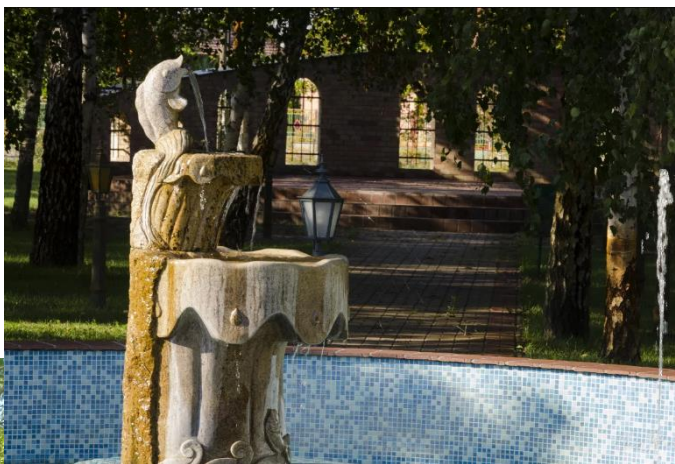

A gazdasági létesítmények minőségi megformálásának példája a kóser vágóhíd (Quality Poultry Baromfifeldolgozó és Kereskedelmi Kft.) és a Vetter Hungary telephelye.

UTCÁK, TEREK

A templom előtti tér Csengele legünnepibb köztere, a térburkolat alkalmas közösségi rendezvények megtartására.

Holo Patrik felvétele

A parkban épült szabadtéri színpad árnyas helyen, zöldkörnyezetben kínál helyet kisebb kulturális alkalmakra.

Csengelén lehetőleg csak ott van burkolat kialakítva, ahol feltétlenül szükséges, ezért találkozási helyé válnak az utak, parkolók és az Öregiskola előterében lévő zöld udvar is.

Képek: <http://www.csengele.hu/gallery>

<http://www.csengele.hu/gallery/kep-gyujtemenyek/nggallery/gyereknap-2015/iskolai-gyereknap>

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

Csengele nem bővelkedik reklámokban és ez talán így is helyes. A képeken megörökített táblák célja nem annyira a reklám, mint az útbaigazítás és tájékoztatás.

Holo Patrik felvétele

IMPRESSZUM

CSENGELE KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZA TA

Honlap: <http://www.csengele.hu>

Elektronikus postacím: onkormanyzat@csengele.hu

Levélcím: 6765 Csengele, Petőfi utca 13.

Telefon: 62/586-570

Polgármester: Kormányos Sándor

Polgármester elektronikus postacíme: polgarmester@csengele.hu

Főpítész: Szilberhorn Erzsébet

Főépítész elektronikus postacíme: szil@epiteszmuhely.hu

SZERKESZTETTE: Balogh Tünde településtervező

ADATKÖZLŐK: Krizsán István, Molnár Mihály, Molnár László (természetvédelmi őr), Törköly Ágnes

SZÖVEG: Balogh Tünde, Hell Tímea

FOTÓ: Balogh Tünde, Kormányos Sándor, Holo Patrik, Törköly Ágnes

Csengele, 2017. december 15.